

NANSEN
MINNEFORELESNING

FREDS- OG KONFLIKTFORSKNING OG DEN FREDSBEVARENDE VIRKNINGEN AV DEMOKRATI OG ØKONOMISKE NETTVERK

Nansen minneforelesning 2017*

holdt på Det Norske Videnskaps-akademi 29. august 2017

av Håvard Hegre

Dag Hammarskjöldprofessor i freds- og konfliktforskning, Uppsala Universitet
Forsker, Institutt for fredsforskning

Sammendrag

En serie studier viser en nedadgående trend i mange former for politisk vold. Artikkelen går gjennom og vurderer denne forskningen. Den undersøker også et sett av forklaringer som kan støtte opp om reduksjonen i vold. Viktig blant disse er demokrati, utvikling og økonomiske nettverk, som har en betydelig om enn ikke helt ubetinget fredsbevarende virkning. Artikkelen ser også på prosjeksjoner for framtidige trender utviklet innenfor demografi og økonomi og diskuterer betydningen av dette for om vi kan håpe at verden blir bedre i framtiden.

Takk for invitasjonen til å holde Nansen minneforelesning. Det er en stor ære – Nansen var en stor skikkelse i norsk vitenskap og samfunnsliv. Som Per Egil Hegge sa i sin minneforelesning noen år tilbake er Nansen 'det nærmeste vi kommer en nasjonalhelgen etter Hellig Olav'.¹

Jeg skal ikke si så mye om Nansens eget vitenskapelige arbeide eller fredsprisen han fikk – det er det mange andre som er mye mere kompetente

* Takk til Remco Jansen, Gudlaug Olafsdottir, Kristina Petrova og Naima Mouhlebb for assistanse og gode innspill til denne artikkelen, og til Nils Petter Gleditsch for inspirasjon og støtte gjennom 30 år. Skrivearbeidet er støttet av Riksbankens Jubileumsfond prosjekt P16-0124:1, European Research Council prosjekt 694640 ViEWS og Innovasjonsfonden (prosjekt CODE). En betydelig forkortet utgave av foredraget ble gitt i forbindelse med utdelning av Kungl. Vetenskaps-Societeten i Uppsalas Thureuspriser. Mye av materialet bygger på et bokprosjekt sammen med Håvard Nygård, Idunn Kristiansen og Gudlaug Olafsdottir (Hegre mfl., 2017). Takk til mine medforfattere for tillatelse til å bruke en del materiale fra boka her!

1. Hegge (2011, s. 271).

til enn meg. Jeg skal i stedet snakke om noen viktige elementer i nyere, kvantitativt innrettet konfliktforskning. Selv om dette forskningsfeltet oppsto etter Nansens død i 1930, liker jeg å tro at denne forskningen er i Nansens ånd. For det første er forskningen empirisk basert og trekker slutninger basert på innsamlede data. Denne datainnsamlingen er ikke like strabasøs som Nansens poltukt, men er samlet inn med lignende prinsipper for etterrettelighet og universalitet som Nansens forskning.

Like viktig er at konfliktforskning, eller fredsforskning som vi like ofte kaller dette feltet, er drevet av en overbevisning om at 'kriksånd er barbari' som Nansen selv uttrykte det.²

For nøyaktig 50 år siden holdt Halvard Lange Nansen minneforelesning, med tittelen 'Nestekjærlighet er realpolitikk – Fridtjof Nansen og internasjonell solidaritet i handling'. Mange av de ideene som er sentrale i konfliktforskningen i dag kan vi finne igjen i Langes presentasjon av Nansen. Som sitert av Lange, skriver Nansen at 'ingen realpolitikk i et sivilisert samfunn er tenkelig uten på grunnlag av nestekjærlighet, gjensidighet, hjelpsomhet, tillit'.³ Den moderne konfliktforskningen er realpolitisk i denne forstand, siden den tar utgangspunkt i hva vi observerer av menneskelig natur og menneskelig adferd. Men den er også basert på nestekjærlighet siden den søker å identifisere hvilken politikk og hvilke institusjoner som forhindrer konflikt, akkurat som medisinsk forskning søker å finne botemidler mot alvorlige sykdommer.

Til sist er konfliktforskningen internasjonal akkurat som Nansen var det. Nansen virket de siste 10 årene av sitt liv innenfor det nydannede Folkeforbundet, forløperen for dagens FN. Han gjorde en utrettelig innsats for flyktninger og statsløse etter annen verdenskrig.

Så, i denne ånd, skal jeg bruke denne minneforelesningen til å si litt om hvor forskning på betydningen for konflikt av demokrati, økonomiske nettverk og sosio-økonomisk utvikling har beveget seg de siste tiårene. Som en ramme for dette skal jeg begynne med å si noe om empiriske trender i væpnede konflikter og en gryende konsensus om at verden blir mere og mere fredelig. Så vil jeg fortsette med hvordan konfliktforskningen kan forklare disse trendene. Som så mye annet i min forskningsvirksomhet er dette konseptet inspirert av Nils Petter Gleditsch' arbeid, som har betydd enormt mye for freds- og konfliktforskningen og for meg.⁴

2. Sitert i Lange (2011, s. 237).

3. Sitert i Lange (2011, s. 235).

4. Nils Petter Gleditsch har skrevet en masse om den demokratiske freden (Gleditsch, 1992;

Jeg vil også anslå noe om hva vi kan forvente i framtiden basert på denne forskningen.

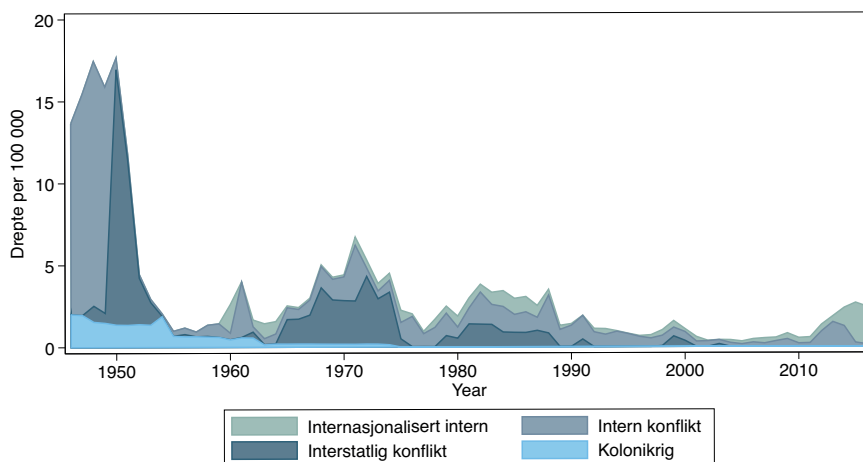
1 Trender i konflikt, demokrati, utvikling

Så først, trender.

Når vi hører nyheter om krigene i Syria og Irak, annekteringen av Krim-halvøya, om atomvåpenutvikling i Nord-Korea, terroristangrep i Stockholm og 800 000 Rohingya-flyktninger, så er det lett å tenke seg at verden er i ferd med å gå i full oppløsning. Vi får filmer av sprengningen av al-Nuri-moskéen i Mosul inn på telefonen omtrent live og satellittbilder av hvordan hele bydeler i Aleppo er jevnet med jorden. Men er dette dystre bildet riktig? Er verden mindre fredelig enn tidligere?

Den systematiske forskningen på væpnede konflikter og antall drepte i dem kan gi oss et svar. Figur 1 viser trenden i antall drepte i krig for perioden 1946 til 2015. Den bygger på et sett av grundige, systematiske kartlegginger av antall drepte i krigshandlinger. De er basert på et sett av klare kriterier

Figur 1: Antall drepte i krig 1945–2016

Kilder: *Lacina og Gleditsch (2005), Melander, Pettersson og Themnér (2016) og Hegre mfl. (2017).*

Gleditsch og Hegre, 1997; Gleditsch, 1998; Hegre mfl. 2001), den liberale freden (Gleditsch, 2008), og trenden mot en mer fredelig verden (Gleditsch, 2016).

for hva som skal regnes med og på gode metoder for å motvirke effektene av veldig forskjellig kildegrunnlag for kriger på forskjellige steder til forskjellige tider. Uppsala Conflict Data Program eller UCDP ved mitt institutt i Uppsala er et av de ledende sentrene globalt for denne kartleggingen. Den tar med kriger som har en internasjonalt anerkjent stat på en eller begge sider, men skiller mellom drepte i borgerkrig, internasjonal krig og kolonikrig. Tallene inkluderer bare dem som ble drept i direkte krigshandlinger. De er presentert som antall drepte per 100 000 innbyggere slik som konvensjonen er i mordstatistikk.

Dette datasettet bygger på forskning som går tilbake til Quincy Wright på 40-tallet og Lewis Fry Richardson et tiår senere.⁵ Fra 1960-tallet skjød den kvantitative freds- og konfliktforskningen fart. Ved University of Michigan samlet David Singer og Melvin Small et enda mere omfattende og systematisk datasett for væpnede konflikter kalt *Correlates of War*.⁶ Her i Skandinavia ble det opprettet to forskningsmiljøer som nå er svært sterke og som alltid har hatt fokus på det empiriske: Institutt for fredsforskning i Oslo, eller PRIO, grunnlagt av Johan Galtung i 1959. Tallene før 1989 i denne figuren er basert på arbeid gjort ved PRIO.⁷ Litt senere ble Institutionen för freds- och konfliktforskning ved Uppsala Universitet grunnlagt, med Peter Wallensteen som drivende kraft. Wallensteen startet også opp UCDP som jeg kommer til å vise en del data fra her.

Denne revolusjonen i sammenlignbare data på krigshandlinger tillater oss å vurdere historien mere objektivt. Vi ser en klar negativ trend – spesielt var det få drepte i perioden 1990 til 2010 sammenlignet med tidligere år. Krigene i Korea, Kina, Vietnam og Iran-Irak krevde veldig mange menneskeliv. Økningen de siste fem årene skyldes hovedsakelig Syria og Irak som står for halvparten av alle drepte i perioden. Selv om disse krigene er grusomme, blir totalregnskapet likevel ikke så ille som man skulle tro, siden det er relativt få krigshandlinger andre steder i verden.

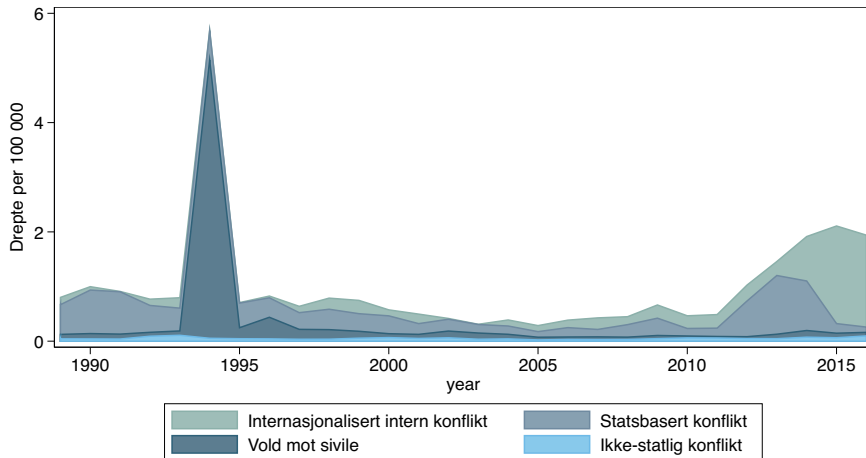
Særlig for to kategorier av konflikt er nedgangen veldig klar. Siden Angola og Mosambik ble uavhengig i 1975 finnes det ingen kolonier lenger i henhold til standarddefinisjonen, og heller ingen kolonikriger. Siden 2003 har det heller ikke vært noen internasjonale kriger av betydning målt i antall drepte. Men figur 1 viser bare drepte i politisk vold mellom stater og organiserte væpnede grupper. Er det slik at volden har endret form snarere enn å ha blitt borte?

5. Wright (1965/1942) og Richardson (1960).

6. Small og Singer (1982).

7. Gleditsch mfl. (2002) og Lacina og Gleditsch (2005).

Figur 2: Antall drepte i statsbasert, ikke-statlig og ensidig politisk vold 1989–2016

Kilder: Melander, Pettersson og Themnér (2016) og Hegre mfl. (2017).

Figur 2 viser dataene som UCDP har samlet på et bredere sett av konfliktformer fra 1989 og fram til 2016, igjen som antall drepte per innbygger globalt. De statsbaserte interne krigene fra forrige figur er fortsatt med, men her ser vi også drepte i ikke-statlige konflikter som krigføring mellom nomadiske stammer i Afrika eller mellom narkobander i Mexico. Også drepte i ensidig vold mot sivile – folkemord og massakrer – er med. Det er ikke mulig å se noen klar trend her. Folkemordet i Rwanda var bestialsk – godt over en halv million mennesker døde i løpet av noen få uker. Men med unntak av denne hendelsen er det de statsbaserte konfliktene som har drept virkelig mange mennesker over de siste 25 årene. Merk at UCDP ikke inkluderer døde i katastrofer som klart er staters ansvar, som for eksempel hungersnøden i Nord-Korea på 1990-tallet.⁸

Vi har ikke så gode og sammenlignbare data på antall drepte i folkemord langt tilbake i tid, og heller ikke antall drepte i konflikter mellom væpnede ikke-statlige grupper.⁹ Men om vi hadde tatt med det vi vet om folkemord i

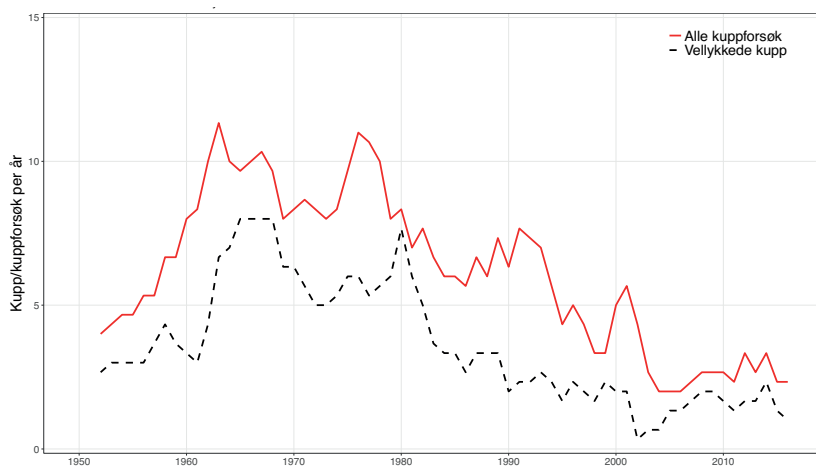
8. Se Gleditsch (2016, s. 47) for en diskusjon av hva som inngår i folkemordbegrepet.

9. Men se Gleditsch (2016, s. 46) og Rolseth for data, samlet til dels på grunnlag av Rummel (1994).

det 20de århundret, hadde vi sett en klar nedadgående trend fra 1930/40-tallet. Vi glemmer fort at rundt 2 millioner mennesker døde i Kambodsja i 1975–79 og godt over en million i Pakistan i 1971 – for ikke å snakke om Stalins utrenskninger og Maos kulturrevolusjon.¹⁰

Figurene jeg viser her framstiller volden som antall døde per innbygger. Noen vil argumentere med at det er absolutt antall drepte som har betydning. Krigene i Syria og Irak det siste tiåret har krevd nesten like mange menneskeliv som krigene på åttitallet i absolutte tall. Men om man stiller seg spørsmålet om verden er blitt fredeligere, så gir det mere mening å svare på det i form av sannsynligheten for at et tilfeldig menneske kommer til å dø i krig neste år. Om man trekker dette argumentet til sin ytterste konsekvens så er dette ganske enkelt – om en krig på størrelse med annen verdenskrig, som medførte rundt 20 millioner drepte, hadde funnet sted for 8–10 000 år siden,

Figur 3: Militærkupp: Antall forsøkte og vellykkede kupp, 1950–2013

Kilde: Powell og Thyne (2011) og deres senere oppdateringer.

ville hele jordens befolkning ha blitt utslettet.

Figur 3 viser at det også har vært en klar nedgang i antall militærkupp de siste femti årene. Ikke bare er militære aktører blitt mindre ivrige i å ta kontroll over staten, de lykkes også sjeldnere i disse forsøkene. Vi kunne

10. Tallene for Kambodsja og Pakistan er fra Rummel (1994).

fortsatt på samme måte med andre typer politisk vold. Professor Erica Chenoweth ved University of Denver dokumenterer en stor økning i bruk av ikke-voldelige metoder. Dette gjelder protestbevegelser med maksimalistiske krav – regimeendring eller regional autonomi.¹¹ Organisert politisk vold er selvfølgelig ikke blitt helt utdatert som virkemiddel, men gruppen aktører som gjør bruk av det, har krympet jevnt og trutt.

Tilbake til figur 1 over antall drepte i krig. Den viser bare drepte i krigshandlinger – soldater og sivile drept av konkret bruk av våpen. Som Nansen noterte seg i sitt arbeide med flyktninger på 1920-tallet, så fører krig også til en rekke indirekte dødsfall.¹² Nansens samtid så et av de frykteligste tilfellene: Influensa-epidemien som spredte seg i 1918–19 drepte like mange mennesker som krigen selv – minst 20 millioner.¹³ Store forflytninger av mennesker, inkludert flyktninger, dårlig allmenntilstand etter fem år med krig, og allokering av offentlige midler til militære snarere enn sivile formål er blant forklaringene på denne epidemiens utstrekning. Men det er liten grunn til å tro at trenden i indirekte dødsfall er anderledes enn denne.

Ser vi på lengre tidsspenn, er trendene enda tydeligere. For 400 år siden var Sverige like voldelig som Syria er i dag. Lawrence Keeley, Azar Gat og andre forskere viser at verden var mere voldelig dess lenger vi går tilbake i tid.¹⁴ Holdningene til vold i Skandinavia har endret seg siden 1200-tallet som blir omtalt i de islandske sagaene. Torgeir Håvarsson, for eksempel, hogg hodet av en tilfeldig gjeter bare fordi 'han sto så lagelig til for hogg'.¹⁵ Samtiden var nok litt sjokkert over dette, men de gjorde ikke noe med ham. Tvertimot ble han senere hirdmann hos den norske kongen – han hadde nyttige kvalifikasjoner på denne tiden.

Det finnes en viktig motforestilling til denne dokumentasjonen av en mere fredelig verden. Figurene som viser andel drepte over tid går dramatisk opp og ned fra år til år og enkelthendelser som folkemordet i Rwanda, Iran-Irak krigen eller borgerkrigen i Kina har veldig store konsekvenser. Figur 6-1 i Pinkers bok viser dette enda tydeligere. Første og andre verdenskrig var så omfattende at alt som kom etter, ser ubetydelig ut. Om vi bare så på

11. Chenoweth og Stephan (2011).

12. Ghobarah, Huth og Russett (2003), Iqbal (2010) og Gates mfl. (2012).

13. Se Iqbal (2010, loc. 707) for en beskrivelse av epidemien og hvordan den hang sammen med første verdenskrig.

14. Pinker (2011), Gat (2006) og Keeley (1996).

15. 'Fosterbrødrésagaen' om Torgeir og Tormod Bersason står beskrevet i den islandske *Flateyjarbók* fra 1390-tallet.

tiden fra 1940 og utover, er trenden klart nedadgående, men over hele perioden er dette ikke så klart. Er det utenkelig at vi om noen år får en tredje verdenskrig, en enda mere ekstrem hendelse, som fullstendig reverserer inntrykket av en trend mot mere fred?

Forskning som går helt tilbake til Lewis Fry Richardson på 1940-tallet, viser at antall drepte i krig følger en potenslov eller skala-fri fordeling.¹⁶ Litt forenklet kan man si at sannsynligheten for at en krig blir enda mere dødelig, er uavhengig av hvor mange den har drept til nå. Den statistiske sannsynligheten for at det blir født en person som er tre meter høy de neste hundre årene er i praksis null, men sannsynligheten for at vi opplever en krig med 100 millioner drepte ikke er det. Så lenge jordens befolkning er stor nok, ser det ut til at kjeder av beslutninger som medfører å øke dødeligheten fra 10 000 til 100 000 døde, ikke er noe vanskeligere å ta enn å øke den fra 1000 til 10 000. Det samme gjelder for å øke antall drepte fra 100 000 til 1 million. Siden verden er tettere knyttet sammen enn noensinne, kan konflikter i teorien eskalere til globalt nivå på en måte som reduserer selv annen verdenskrig til en liten krig.¹⁷

Dette gir selvfølgelig grunn til ettertanke, akkurat som de forferdelige krigshandlingene vi ser i Syria. Vanskelighetene med å få internasjonal enighet om tiltak for å få slutt på krigen i Syria, er også svært nedstemmende. Likevel er jeg fortsatt optimist. Syria er et enkelttilfelle som ikke skal underverdes, men heller ikke oververdes. Men optimismen min bygger vel så mye på at verden er blitt bedre på andre fronter som jeg skal vise har relevans for trender i krigshandlinger.

2 Forklaringer

Argumentene om at verden blir mere fredelig er jo lettere å tro på om vi kan forklare dem og knytte dem til andre fundamentale endringer i verden som vi kan tro er nokså bestandige.

Jeg vil her konsentrere meg om forklaringer som har vært viktige i den kvantitative freds- og konfliktforskningen. Siden denne forskningen er kvantitativ, er forklaringene knyttet til forholdsvis håndgripelige og materi-

16. Noen sentrale referanser er Richardson (1960), Pinker (2011) og Cederman (2003).

17. Aaron Clauset har anvendt potensloven på de 200 årene som vi har gode data for og estimerer at vi trenger 100 til 150 år til med fred før vi kan slutte sikkert at verden virkelig er fredeligere (Clauset 2017, s. 20).

elle endringer. Det betyr ikke at disse faktorene forklarer alt. Det er for eksempel klart at endringer i normer relatert til vold er svært viktig.¹⁸ Kvantitativ forskning på normendringer er i emning, men jeg kommer ikke til å si mye om dette her. Jeg vil si litt om de mere materielle faktorene og så si litt om historiske og forventede trender i demokrati, utdanning og økonomisk vekst.

2.1 Framvekst av stater

Et viktig skille i voldshistorien er framveksten av stater. Forskning på vold i forhistorien tyder på at Thomas Hobbes forsto mennesket i naturtilstanden uten en stat bedre enn Jean-Jacques Rousseau gjorde.¹⁹ En sterk stat – en 'leviatan' til høyre her fra omslaget til Hobbes' bok – evner å vedlikeholde et monopol på legitim bruk av vold. Dette er klart å foretrekke framfor anarki. Dagens Etiopia er ikke et idealsamfunn, men et bedre sted å leve enn Somalia.

Det er mye som påvirker hvor sterke stater er, og det er ikke lett å måle dette. Men vi kan få noen indikasjoner fra data som er tilgjengelig. For eksempel er det rimelig å tro at helt nydannede stater ikke er så robuste, og at deres monopol på legitim bruk av vold utfordres mye mere enn gamle stater.

Den grønne linjen i figur 4 viser gjennomsnittlig antall år siden uavhengighet for alle land i verden.

Dette gjennomsnittet sank jevnt og trutt fra annen verdenskrig ettersom alle koloniene fikk sin uavhengighet. Deretter steg gjennomsnittsalderen fram til slutten av den kalde krigen. Etter at støvet fra Sovjetunionens oppløsning hadde lagt seg, har gjennomsnittsalderen steget til nivåer vi ikke har sett siden begynnelsen av 50-tallet.

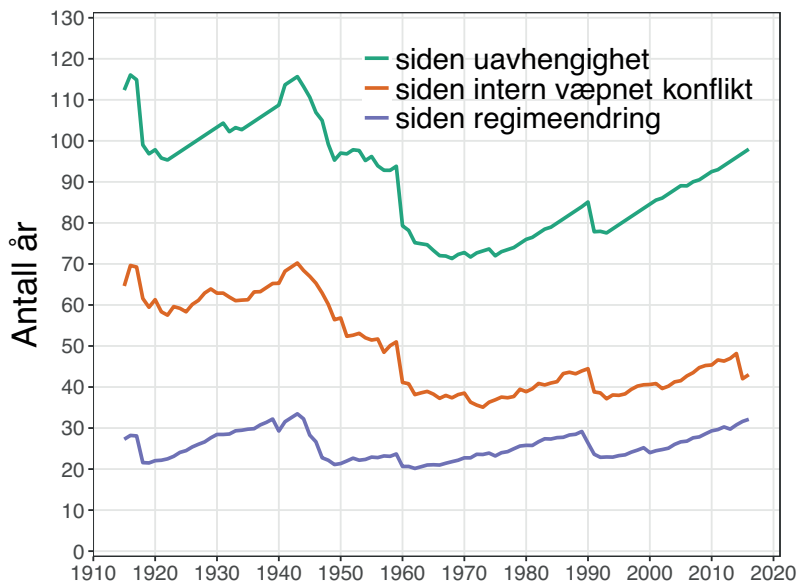
Den oransje linjen viser gjennomsnittlig antall år siden borgerkrig eller uavhengighet. Disse trendene faller sammen per definisjon, men det er også interessant at i gjennomsnitt har verdens land ikke vært i fred over så mange sammenhengende år som nå siden før avkoloniseringen av Afrika.

18. Pinker, for eksempel, skriver utførlig om den humanitære revolusjonen og rettighetsrevolusjonen som har hatt stor betydning for de historiske trendene (Pinker: 2011).

19. Pinkers kapittel 3 om Eisner og 'siviliseringsprosessen' og Gat (2006) for en diskusjon.

19. Se Pinkers kapittel 3 om Eisner og 'siviliseringsprosessen' og Gat (2006) for en diskusjon.

Figur 4: Tid siden uavhengighet, siden intern konflikt og siden regimeendring, 1915–2016

Kilder: Hegre mfl. (2017), Gleditsch og Ward (1990).

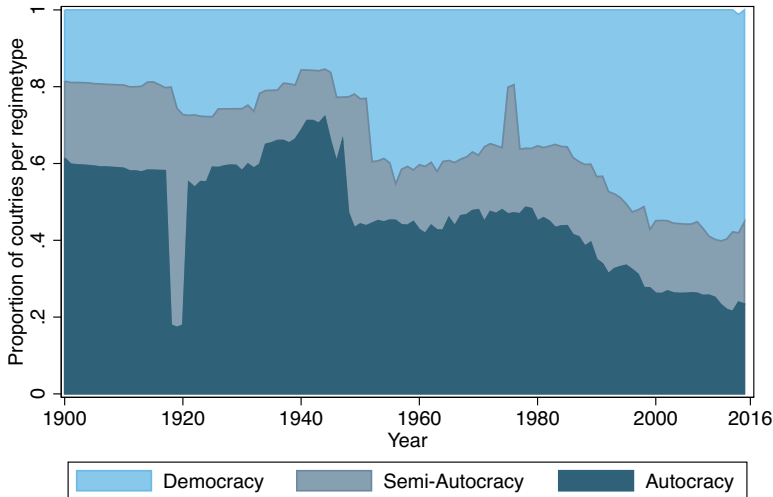
2.2 Demokrati

Men monopol på vold kan også misbrukes. De verste enkelthendelsene jeg har vist til så langt, hadde sitt utspring i aktører som kontrollerte et statsapparat. Noen må holde makthavere i ørene for å forhindre slik vold. En forklaring på en mere fredelig verden er demokratiseringen av politisk virksomhet.²⁰

Om demokrati skaper fred, gir det grunn til optimisme, siden verden blir stadig mere demokratisk. Figur 5 viser hvordan verden er blitt mere og mere demokratisk over de siste 115 årene. Figuren er basert på et ambisiøst prosjekt med base i Gøteborg som kalles 'Varieties of democracy' eller V-Dem. I år 1900 var halvparten av alle selvstendige land, og 60 % av dens befolkning, klassifisert som ikke-demokratier – den mørkeblå delen av figuren. Bare en sjettedel var klart demokratiske – lyseblå. I 2015 er mer enn 60 % av landene og halvparten av befolkningen demokratiske. Kina er det største blant kun en håndfull gjenvær-

20. Se kapittel 4 i Gleditsch (2016).

Figur 5: Andelen av verdens befolkning som lever i demokratier, halv-demokratier og ikke-demokratier, 1900–2016

Kilder: Hegre mfl. (2017); Coppedge mfl. (2016).

ende klart autoritære regimer. En omtrent konstant andel på 20 % av jordens befolkning lever i delvis demokratiske land – her tegnet med grå farge.

Forskningen som sprang ut av Correlates of War-prosjektet, har etablert en god del kunnskap om hvordan demokrati henger sammen med forskjellige former for politisk vold. En rekke studier bruker statistiske metoder og de gode systematiske dataene vi har sett noen eksempler på til å vurdere om mønstrene i disse dataene kunne ha oppstått om det ikke fantes en sammenheng mellom demokrati og fred. Disse studiene har etablert hinsides rimelig tvil at demokratier (nesten aldri) kriger *mot* hverandre.²¹

Debatten rundt denne påstanden var akkompagnert av en rivende metodeutvikling innenfor feltet. Innvendinger kom i form av spørsmål om utelatte variabler, hvilken vei årsaksretningen går, betingede sammenhenger, og andre aspekter ved å trekke slutninger fra dataene. Resultatet står godt fortsatt, men hviler nå på et mye mere sofistikert metodologisk grunnlag. Det er fortsatt ganske uavklart *hvorfor* demokratier har en separat fred. Noen mener grunnen er at demokratier tenderer mot å bruke de fredelige konfliktløsnings-

21. Singer (1973), Weede (1984), Maoz og Russett (1993), Russett (1993), Gleditsch (1992) og Hegre (2014).

mekanismene de bruker innenfor egne grenser til å løse konflikter med andre land som de stoler på at deler disse normene. Igjen, med Nansens ord, demokratier bygger på normer om 'nestekjærlighet, gjensidighet, hjelpsomhet, tillit'. Andre mener grunnen er at befolkningen generelt – som også er de som dør i kamphandlinger – ikke ønsker krig og bruker demokratiske institusjoner for å hindre dette. Andre igjen mener demokratiske institusjoner og åpen debatt gjør at demokratiske land er bedre til å signalisere intensjoner og derfor kan unngå konflikter som skyldes misforståelser. Videre mener noen at demokratier stort sett er fornøyde med egne landegrenser og derfor ikke søker krig for å ekspandere territorium. Konfliktforskningen har ikke bare vist at de verste internasjonale krigene skyldes inkompatible territorielle krav, men også at verdens stater sakte, men sikkert blir mere enige om grensene mellom seg.²² Sannsynligvis er forklaringen en kombinasjon av alle disse, og den demokratiske freden er blitt sterkere over de siste 200 årene.²³

Vi har også gode grunner til å slutte at etablerte, moderne demokratier har færre borgerkriger – interne væpnede konflikter – enn mindre demokratiske stater.²⁴ Men denne sammenhengen er mere komplisert enn den demokratiske freden mellom stater. Svært autoritære systemer som Nord-Korea er dyktige til å holde interne konflikter under lokk på kort sikt og har ikke mere konflikter enn demokratier. Land som hverken er helt demokratiske eller rene diktaturer, har derimot hatt relativt flere interne konflikter.²⁵

Figur 6 viser denne sammenhengen grafisk. Den vertikale skalaen viser estimert risiko for borgerkrig som funksjon av tid siden regimeendring på akse til venstre og av hvilken grad de er demokratiske på akse i forkant av figuren. Den beregnede risikoen er omtrent tre ganger så høy på midten av demokratiaksen som i utkantene. Risikoen er like lav i den demokratiske enden som i den ikke-demokratiske.

Denne figuren viser imidlertid bare en del av historien om sammenhengen mellom demokrati, demokratisering og borgerkrig. Det er to komplikasjoner. Den første er at regimeendring er destabiliserende på kort sikt. Det er ofte stor fare for at demokratiseringsprosesser blir voldelige.²⁶ I noen år etter po-

22. Vasquez (1995) og Mitchell og Prins (1999).

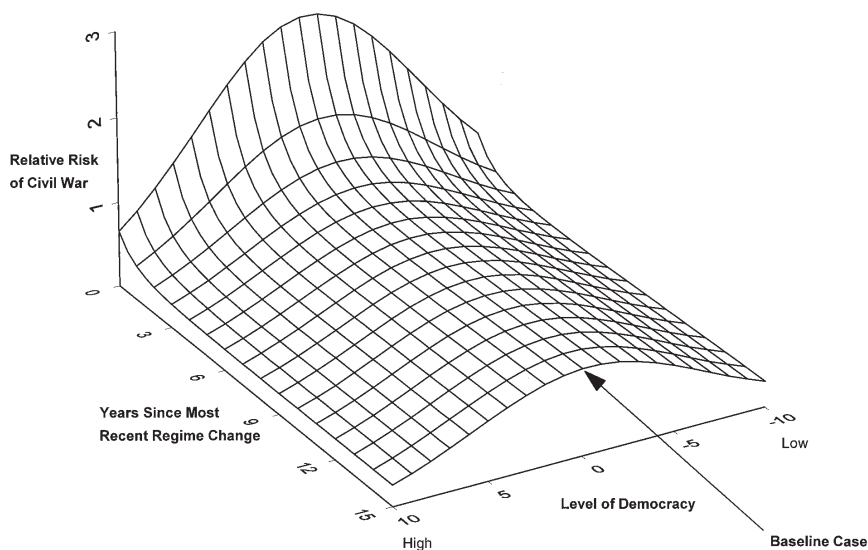
23. Se Cederman (2001) for en beskrivelse av den demokratiske freden som en makrohistorisk læringsprosess.

24. Hegre mfl. (2001).

25. Dette og de følgende avsnittene bygger på Hegre mfl. (2001). En rekke andre studier viser at funnet holder om enn med noen motforestillinger (f.eks. Muller og Weede, 1990; Cederman, Hug og Krebs, 2010; Vreeland, 2008).

26. Hegre mfl. (2001) og Cederman, Hug og Krebs (2010).

Figur 6: Estimert risiko for utbrudd av borgerkrig som funksjon av demokrati og tid siden seneste regimeendring, 1816–1992

Kilde: Hegre, Gates, Ellingsen & Gleditsch, *American Political Science Review* 2001.

litisk reform er faren for både intern og internasjonal krig betydelig høyere. I mange tilfeller, for eksempel slik som i Syria, svarer de sittende elitene på krav om politisk endring med vold og åpner opp for at voldelige grupper skyver moderate demokratiforkjempere til side og tar opp våpen i kampen mot styresmaktene. Institusjonell endring er også ofte en langsom og gradvis prosess. Politiske systemer som ikke fullt ut gjennomfører demokratiseringen, er ustabile og har kontinuerlig høy risiko for konflikt. Det tar minst et par-tre tiår før den positive effekten av demokratisering slår inn for fullt.

Betydningen av regimeendring – en endring av institusjoner i retning av mere eller mindre demokrati – ser vi på den andre aksene i denne figuren. Nærmest 'bakveggen' her er land som nettopp har hatt en stor endring i sine politiske institusjoner. Da er faren for politisk vold mere enn dobbelt så høy som i et likt land som ikke har hatt endring på 15 år. Denne endringen i risiko er uavhengig av hva slags retning endringen er i. Både demokratisering og demokratiske tilbakeslag medfører risiko for politisk vold på kort sikt.

Den andre komplikasjonen er at forskjellige politiske systemer ikke er like stabile. Siden regimeendringer medfører stor fare for voldshandlinger,

har det stor betydning hvor holdbare politiske systemer er. Her er det store forskjeller. Ikke-demokratiske systemer har historisk sett ikke vært like stabile som demokratiske systemer.²⁷ De kommer med jevne mellomrom opp i arvefølgekriser, og det er mye større sannsynlighet for at de opplever dramatiske regimeendringer enn ikke-demokratier. Demokratier er mere tilpasningsdyktige – det politiske systemet i Sør-Korea er mye bedre tilpasset sine omgivelser enn deres naboer i Nord.²⁸ Vi finner at demokratier er dobbelt så stabile som ikke-demokratier, som igjen er dobbelt så stabile som halv-demokratier.²⁹ Om vi slo sammen disse to sammenhengene og simulerte dem over tid³⁰, så vil det framgå klart at demokratier er mere fredelige enn andre regimetyper også internt.

La oss gå tilbake til denne figuren igjen. Den nederste linjen viser gjennomsnittlig antall år siden forrige større endring i det politiske systemet i verdens land. Også på denne fronten er verden mere stabil enn på mange tiår. Nesten hele Latin-Amerika er nå konsoliderte demokratier, for eksempel.

Forskning viser videre at demokratier dreper betydelig færre av sine borgere om de vikler seg inn i en borgerkrig. Til gjengjeld dreper de gruppene som organiserer vold i demokratier, flere sivile – terroraksjoner er mest effektive om styresmaktene ser det som sin oppgave å beskytte sivile.³¹ Det er likevel bedre for sivilbefolkningen at truslene kommer fra ikke-statlige aktører enn fra stater som har helt andre midler til rådighet for å organisere folkemord om de bestemmer seg for det.

Den globale bølgen av demokratisering vi har sett de siste 25 årene, er derfor svært gledelige nyheter. Selv om regjeringene i Polen og Ungarn forsøker å motvirke disse prosessene, er Øst-Europa i dag mere demokratisk enn på noe tidspunkt tidligere i historien. Også i Afrika er normen blitt at regjeringer skifter som følge av valg, og valgene blir mere og mere frie og rettferdige.

V-Dems årsrapport for 2016 viser en svak tilbakegang i demokrati på verdensbasis de siste tre årene, men verden er fortsatt betydelig mere demokratisk enn for 15 år siden. Igjen er det slik at media rapporterer bedre om tilbakeslagene i Tyrkia og Brasil enn de positive hendelsene i Guatemala og Sri Lanka.³²

27. Gurr (1974) og Gates mfl. (2006).

28. Se North, Wallis og Weingast (2009) for en utførlig diskusjon.

29. Gates mfl. (2006).

30. En slik simulering har vi under utvikling i Hegre mfl. (2017).

31. Eck, Lacina og Öberg (2006).

32. V-Dem institute (2016).

Men er det rimelig å si at demokrati er en *årsak* til fred? Demokrati, tross alt, er en institusjonalisering av prinsipper for å fatte beslutninger som hviler på aktørers støtte i hele befolkningen og ikke på deres evne til å bruke organisert vold. Til en viss grad er demokratiseringen vi har sett over de siste 100 årene et resultat av den samme trenden mot ikke-voldelig politikk som reduksjonen av antall drepte i krig. Men samtidig henger demokratisering sammen med et rammeverk av lover og regler som beskriver disse beslutningsprosessene i detalj. En endring i hvordan mennesker forholder seg til hverandre, er mye mere solid og bestandig når den er beskrevet i lover som alle er enige om skal styre hva man kan gjøre, og hva man ikke kan gjøre.

Selv om trenden mot mere demokrati er tydelig, er demokratiske institusjoner under press mange steder i verden. Tyrkia og Venezuela var aldri vel-etablerte demokratier, men betingelsene for en ikke-voldelig politikk er dårligere der nå enn de har vært på lenge. Heldigvis er det andre fundamentale samfunnsendringer som underbygger både fred og demokrati som gir oss grunn til å tro at trenden mot mere demokrati er solid og vil fortsette tross tilbakeslag. Den viktigste av disse er et sett av endringer som vi kaller sosio-økonomisk utvikling. Disse endringene og forskningen på hva de betyr for krig, er det som gir meg størst tro på verden, selv når jeg ser bildene fra Mosul eller Aleppo.

Jeg har snakket mye om demokrati og en trend mot en mere fredelig verden uten å nevne Immanuel Kants bok *Mot den evige fred*, som ofte nevnes som en filosofisk bakgrunn for den demokratiske freden. Jeg vet ikke om Nansen kjente til Kants arbeide, men det er noen interessante paralleller mellom dem. For eksempel var Kant som Nansen selverklært realpolitiker – Kant skriver at den demokratiske republikken som opprettholder en fredelig verden kan bli løst 'til og med av en nasjon av djevler (så lenge de har forstand)'.³³ Bruce Russett og John Oneal som er blant de viktigste forskerne bak liberal-fred-argumentet, bygger på Kant når de sier at interstatlig fred hviler på en trebenet krakk av demokrati, handel og internasjonale organisasjoner.³⁴

2.3 Sosio-økonomisk utvikling

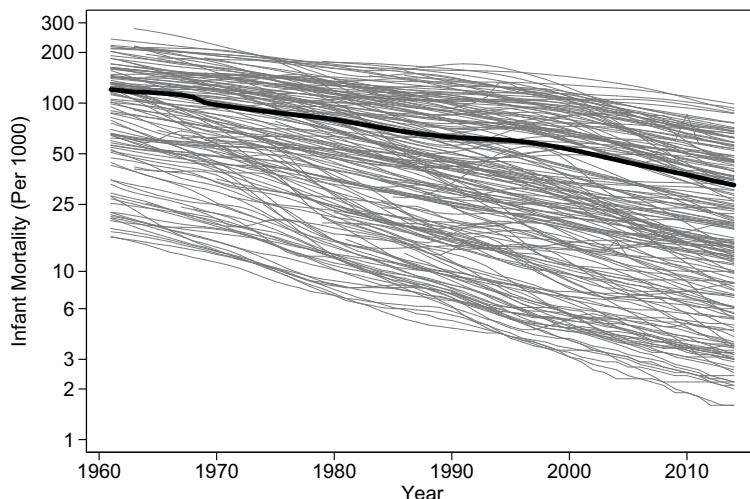
La oss gå til det andre benet i denne krakken eller trefoten – handel. Men jeg skal avvike litt fra de fleste bidrag i litteraturen og snakke om *økonomiske nettverk* snarere enn internasjonal handel og knytte dette til sosio-økonomisk utvikling.³⁵ Dette fordi konflikter innad i land er minst like

33. Kant (1795/1991, s. 112), egen oversettelse.

34. Russett og Oneal (2001).

35. Her støtter jeg meg blant annet på Rosecrance (1986).

Figur 7: Trender i spedbarnsdødelighet, 1960–2015

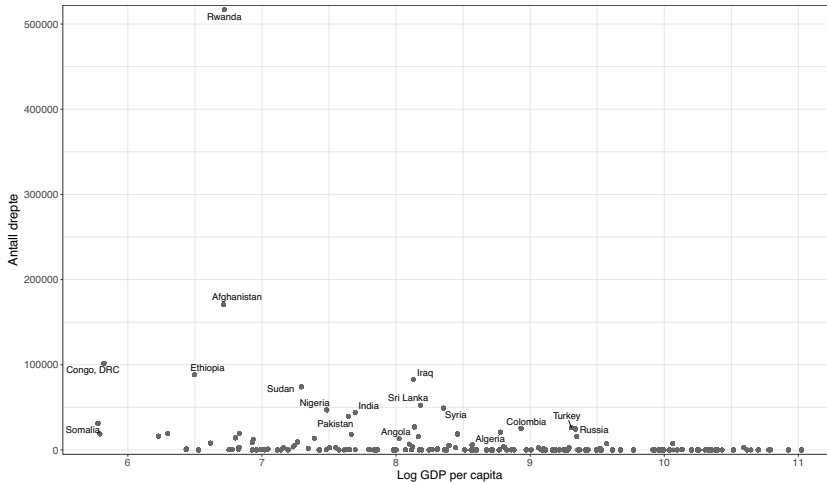
Den tykke streken viser globalt gjennomsnitt, de tynne trendene for hvert land i verden. Kilder: Hegre mfl. (2017) og World Bank (2016).

viktige som mellom land, og fordi det er økonomisk utvikling som driver økonomiske nettverk.

Sosio-økonomisk utvikling er endringer i et sett av faktorer som alle henger sammen med hverandre. En slik faktor er en overgang fra en økonomi hovedsakelig basert på landbruk og utvinning av naturressurser til en økonomi basert på industriell produksjon og tjenester. Denne endringen i hva et samfunn tjener penger på, er akkompagnert av en utstrakt spesialisering og arbeidsdeling blant firmaer og individer – noen produserer mat, noen produserer frontlykter til biler, noen jobber i bank, osv. Slik spesialisering krever at arbeidsstokken har den kunnskapen som trengs for å fylle disse funksjonene og å forstå arbeidsoppgavene, og henger nøye sammen med en utbygging av utdanning på alle nivåer. De økonomiske endringene kommer i de fleste tilfeller sammen med store demografiske endringer: befolkningen får bedre helse, lengre levealder og lavere dødelighet. Da kan foreldre sette færre barn til verden og gi dem bedre utdanning. Det gir kvinner bedre sjanser til å delta i arbeids- og samfunnsliv.

Det er lett å glemme hvor dramatisk levevilkårene har endret seg i verden over det siste århundret. Figur 7 viser hvordan spedbarnsdødeligheten i verden har endret seg siden 1960. Y-aksen er logaritmisk, og figuren underkom-

Figur 8: Antall drepte i statsbaserte konflikter, ikke-statlige konflikter og ensidig vold som funksjon av bruttonasjonalprodukt per innbygger, 1990–2016

Anslagene for antall døde er konservative og ikke komplette for Syria. Land som kun har hatt mindre konflikter i perioden er markert med prikker uten landnavn. Kilder; Melander, Pettersson og Themnér (2016), World Bank (2016) og Hegre mfl. (2017).

muniserer hvilken revolusjon dette er. Den tykke streken viser gjennomsnittet for hele verden. I 1960 døde i gjennomsnitt hvert niende barn før det fylte ett år. I dag klarer 19 av 20 seg. De tynne strekene viser spedbarnsdødeligheten for hvert enkelt land i verden. Det er stor forskjell mellom land, men dødeligheten har sunket over hele verden med veldig få unntak – blant unntakene er Irak og Nord-Korea, men ikke Rwanda eller Vietnam. I et land som Sør-Korea har den sunket med over 95 prosent. Jeg kunne ha vist figuren med gjennomsnittsinntekt per innbygger, utdanningsnivå eller andre utviklingsindikatorer som gir samme inntrykk av jevn forbedring over hele verden.

En rekke studier finner en klar positiv sammenheng mellom sosio-økonomisk utvikling og både fred og demokrati.³⁶ Figur 8 viser antall drepte i

36. For sammenhengen mellom utvikling og demokrati: Lipset (1959), Przeworski mfl. (2000) og Boix (2011). For sammenhengen mellom utvikling og fred innad i stater: Hibbs

konflikthandlinger per innbygger for hvert land i verden som funksjon av utviklingsnivå målt som bruttonasjonalprodukt per innbygger over de siste 25 årene. De fattigste landene er til høyre på x-aksen, og her er også de verste krigene – Afghanistan, Kongo, Etiopia, Rwanda. De rikeste landene er framstilt som små anonyme prikker til høyre, og her har det knapt nok vært noen konflikter. Noen mellominntektsland bryter mønsteret, spesielt Irak, Sri Lanka og Syria som har hatt store konflikter i denne perioden.

Vi kan også se endringer innad i land over tid. Landene i Øst- og Sørøst-Asia som har opplevd en eventyrlig økonomisk vekst, er også blitt mye mere fredelige, og, med viktige unntak rimeligvis, også mere demokratiske.³⁷ Generelt viser de statistiske studiene en klar sammenheng mellom utvikling og demokrati. Dette skyldes spesielt at demokratiske institusjoner er mere stabile i høy- og middelinntektsland enn i lavinntektsland.

Det er gode grunner til at sammenhengen mellom utvikling, fred og demokrati er en årsakssammenheng. Her er noen sentrale forklaringer på hvorfor vi tror det:

Utvikling og staters evne til å kontrollere sitt territorium

En forklaring bygger på hvordan utvikling øker staters kapasitet.

Jeg nevnte at dannelsen av stater som har monopol på legitim bruk av makt, er en viktig fredsbevarende faktor. Når stater mister dette monopolet som vi har sett de siste tiårene i Somalia, Irak og nord i Nigeria, eskalerer voldsbruken eksplisivt. Moderne økonomier henger tett sammen med sterke stater – statens apparater for å holde orden kan dra nytte av god transportinfrastruktur, effektiv administrasjon, teknologi som gjør det lettere å skaffe informasjon og å gripe inn raskt og effektivt. I tillegg til at en moderne stat tillater myndighetene en mere effektiv maktbruk, så gir den også muligheter for å skaffe til veie goder som gjør befolkningen mere fornøyd og mindre opprørsk. Igjen er en sterk stat i høy grad et tveegget sverd som like gjerne kan brukes mot landets innbyggere som for dem. Det er mange eksempler på dette, fra Tyskland under Hitler til Rwanda i dag. Likevel er det slik at sosio-økonomisk utvikling henger sammen med mindre vold og mere demokrati. Dette mener jeg henger sammen med andre samfunnsendringer som følger med utvikling.

(1973), Collier mfl. (2003), Urdal (2006), Goldstone mfl. (2010) og Gat (2006). Sammenhengen mellom utvikling og internasjonal fred er mere omstridt: Mousseau (2000), Hegre (2000), Gartzke (2007) og Schneider og Gleditsch (2010).

37. Se Tønnesson (2017) for en utførlig beskrivelse av den 'øst-asiatiske freden'.

Betydningen av tettere økonomiske nettverk

En av dem er betydningen av tettere økonomiske nettverk mellom og innad i stater.

Før den industrielle revolusjonen var de fleste aktører ganske uavhengige av hverandre. En fattig bonde i Skandinavia dyrket stort sett til eget forbruk og solgte bare nok mat og tømmer til å kunne kjøpe verktøy fra smeden i landsbyen og få melet malt i møllen. En rik storbonde hadde egen smed og mølle og kjøpte mest luksusvarer.

En krig kunne pågå i nabodalen uten store konsekvenser for den lokale økonomien. I den rikere delen av verden i dag er alle økonomiske aktører knyttet opp til og avhengige av andre aktører i inn- og utland. Dermed kan milliarder forsvinne ut av det norske oljefondet når Donald Trump og Kim Jong-Un utveksler trusler. Selv i Afrika som er den verdensdelen med svakest økonomisk nettverk mellom stater har en borgerkrig i et land store konsekvenser for økonomisk vekst i nabolandene. Krig bryter opp nettverket av økonomiske bånd som alle i en høyt spesialisert økonomi er blitt avhengige av. Slike nettverk, og det vi kaller globalisering, fører til fred – avhengigheten gjør at et flertall av store og små aktører strekker seg lenger for å finne fredelige løsninger og å holde krigshissere i sjakk.³⁸ Når Azar Gat skal forklare hvorfor verden er blitt mere fredelig over de siste 10 000 årene, sier han at det ikke var kostnaden ved krig som ble uholdbar, men at fordelene ved fred økte dramatisk. Det å samle rikdom er ikke lenger et nullsumspill, og krig gjør de fleste aktører fattigere.³⁹

Tilsvarende prosesser forklarer også at land med tette økonomiske nettverk er mere demokratiske. Figur 9 viser sammenhengen mellom bruttonasjonalprodukt på x-aksen og en demokratiindeks basert på V-Dem på y-aksen. Det er en klar positiv korrelasjon – rike og demokratiske land oppe til høyre og fattige og ikke-demokratiske nede til venstre. Det er noen unntak – spesielt er flere oljeland mye mindre demokratiske enn gjennomsnittsinntekten tilsier. Men dette har sammenheng med at oljeproduksjon ikke forutsetter tette økonomiske nettverk – det er bare et 'hull i bakken' som Galtung en gang skrev.⁴⁰

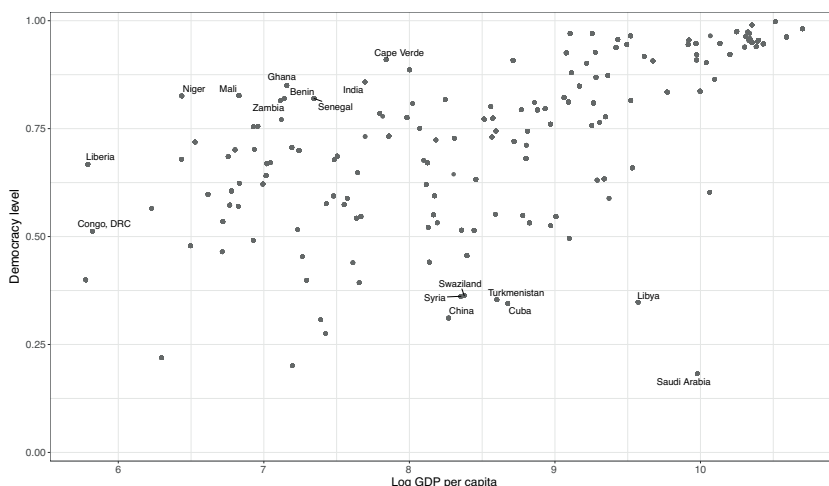
Siden det er allmenn enighet om at væpnet konflikt og revolusjon er svært destruktivt, må aktører finne alternative metoder for å regulere hvem som har sentrale politiske posisjoner. Siden store deler av befolkningen er gjensidig avhengig av hverandre, har også flere aktører mulighet til å ramme

38. Se Gleditsch og Hegre (2004) for en oversikt på norsk.

39. Gat (2006, s. 658). Se også Oneal og Russett (1997).

40. Galtung (1971, s. 87).

Figur 9: Gjennomsnittlig demokratinivå som funksjon av bruttonasjonalprodukt per innbygger, 1990–2016

Kilder: Coppedge mfl. (2016), World Bank (2016) og Hegre mfl. (2017).

andre økonomisk på ikke-voldelig vis. Et velfungerende demokratisk system er bedre for alle enn en tilstand med gjentatte streiker, protester, krigshandlinger og massiv kapitalflukt.

Relativ betydning av stjelpbare ressurser

Utvikling fører også til at rikdom er blitt vanskeligere å ta kontroll over ved hjelp av våpenmakt.⁴¹ Det er forholdsvis lett å samle sammen en gruppe soldater og ta kontroll over et elveleie i Sierra Leone hvor man kan grave ut verdifulle diamanter. Det er betydelig vanskeligere å ta kontroll over hovedkvarteret til et softwarefirma som selger et verdifullt produkt på verdensmarkedet. Dermed er okkupasjonskrig mindre attraktivt enn før. Det er ikke så vanskelig å ødelegge firmaet om du er voldelig nok, men skal du tjene penger på det, må du kjøpe det, ikke stjele det. Økonomisk utvikling betyr de fleste steder at råvareproduksjon settes i skyggen av en økt produksjon av varer og tjenester, og sterkt økende desentralisering av verdiskapningen. Slik produksjon er mye vanskeligere å ta kontroll over med våpenmakt.

41. Collier mfl. (2003) og Boix (2008).

Dette har også betydning for demokrati.⁴² Om det meste av rikdommen i et land kommer fra lett stjelt oljeutvinning, er det mulig å kontrollere denne verdiskapningen for den som har politisk makt. Da er det svært attraktivt å bruke ikke-demokratiske midler for å få og holde på slik makt. Om det meste av verdiskapningen kommer fra tjenesteproduksjon som er mye vanskeligere å tilegne seg ved hjelp av vold, er insentivene til å hindre demokratiske prosesser mye svakere.⁴³ På den kyniske siden er det slik at rike eliter som kan flytte pengene sine ut av landet, risikerer mindre når nye demokratiske ledere innfører omfordelende skatter og dermed blir mere villige til å akseptere demokratisering.⁴⁴

Utdanning

Kanskje er revolusjonen i utdanning den viktigste av dem alle. Pinker ser utdanning som en viktig årsak til en styrking av normer mot vold.⁴⁵ Det å lese om hvordan mennesker på andre steder lever og tenker, gjør det vanskeligere å distansere seg fra dem eller å anse dem som undermennesker. Å lese bøker utvider 'den empatiske sirkelen' fra å bare inkludere sin egen klan til et helt land eller til og med hele verden. Når det ble vanlig å kunne lese og boktrykketeknologien gjorde bøker tilgjengelig for store deler av befolkningen, førte dette til at normene for fredelig sameksistens innenfor en familie ble eksternalisert til mye større samfunnsenheter.

Utdanning gir også vanlige folk verktøy til å engasjere seg politisk (ikke-voldelig, så klart) og å holde politikere og maktmennesker i ørene. Demokratier er klart mest stabile og fredelige i land hvor befolkningen har god utdannelse og engasjerer seg politisk både direkte og gjennom det sivile samfunnet. Utdanning og andre typer spesialisert kompetanse gir vanlige folk midler til å legge økonomisk press på aktører – troverdige trusler om streiker, migrasjon og skifte av jobb gjør at politikere og andre eliter endrer sin adferd slik at den er mere på linje med vanlige folks ønsker. I tråd med utvidelsen av 'den empatiske sirkelen' støtter velgere med mere utdanning ofte mere moderate partier, og gjør dermed demokratier mere stabile og mere fredelige. Kants djevler skulle også bli mere forstandige med utdanning.⁴⁶

42. Boix (2003).

43. Se Dahl (1971).

44. Betydningen av flyttbare verdier er viktig i demokratimodellen i Boix (2003).

45. Pinker (2011).

46. Dahl (1971), Lipset (1959) og Kant (1795/1991).

Internasjonalt engasjement

Det siste benet i Kants trefot for en evig fred er internasjonale organisasjoner. I tråd med dette skriver Nansen:⁴⁷

Jeg kan ikke tro annet enn at hvis alle rettenkende menn og kvinner i alle land ville slutte seg sammen, ville de danne et uimotståelig forbund, og ville være i stand til å drepe krigsånden som henger over nasjonene som en levning fra barbariet.

Vi er nok ikke riktig der Kant og Nansen ønsket vi skulle være. Men vi er nærmere enn for 50 eller 100 år siden. De tette nettverkene jeg har snakket om, rekker i de fleste tilfellene også over landegrensener. Dermed har en konflikt i et fattig land store konsekvenser også for omverdenen, enten fordi firmaer i andre land taper penger på den, fordi store flyktningsstrømmer setter andre land under politisk press, fordi landets diaspora engasjerer seg i sine nye vertsland, eller simpelthen fordi bilder av krigsherjede og utsultede barn får folk over hele verden til å engasjere seg. En viktig form for engasjement er FNs fredsbevarende operasjoner. Konfliktforskningen viser at slike operasjoner er effektive når de har tilstrekkelige budsjetter og ambisiøse mandater.⁴⁸

3 Hvordan ser framtiden ut?

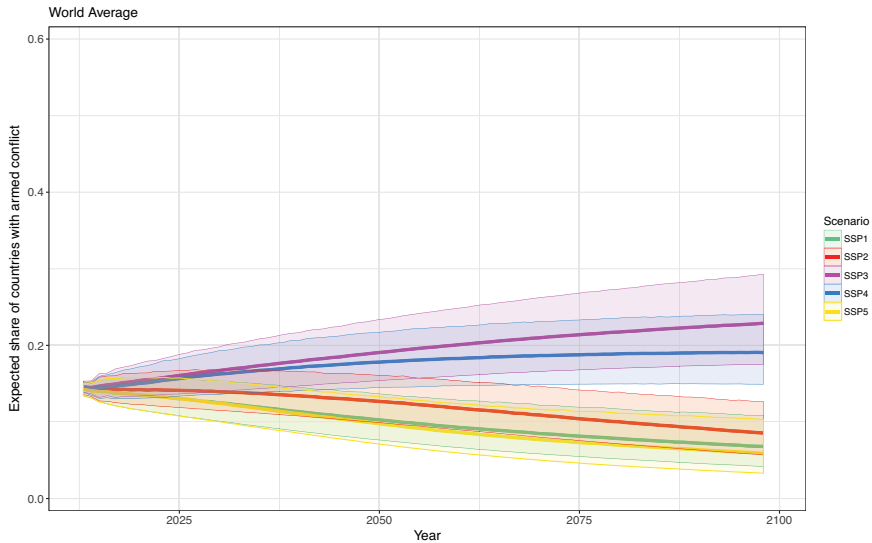
Jeg har i dag forsøkt å vise at trenden mot mindre krig er fullt forenlig med viktige funn i freds- og konfliktforskningen. Jeg har også søkt å vise at dette bunner like mye i fundamentale samfunnsendringer som i politiske valg, og at trenden derfor er ganske robust. Endringer i sosio-økonomisk utvikling, utdanning og demokratisering er en viktig årsak til at land kommer opp i kriger mere sjelden og gjennomfører dem med mindre menneskelig lidelse. En ny retning i freds- og konfliktforskningen er å bruke de systematiske dataene og empiriske modellene til å forsøke å si noe om hva som vil skje i framtiden. I en studie jeg selv har gjort, tar jeg argumentene i dette foredraget som premisser og setter det sammen med annen forskning om framtidige endringer i disse årsaksfaktorene. Om vi kan tro på det jeg har sagt fram til nå, samt at verdens befolkning vil fortsette å bli bedre utdannet og mindre fattig, er det

47. Sitert i Lange (2011, s. 237).

48. Hegre, Nygård og Hultman (2019), Hultman, Kathman og Shannon (2013) og Hultman, Kathman og Shannon (2014).

Figur 10: Simulert andel av land i verden med intern væpnet konflikt, 2016–2100

Kilder: Hegre mfl. (2016), Lutz mfl. (2007) og Chateau og Dellink (2012).

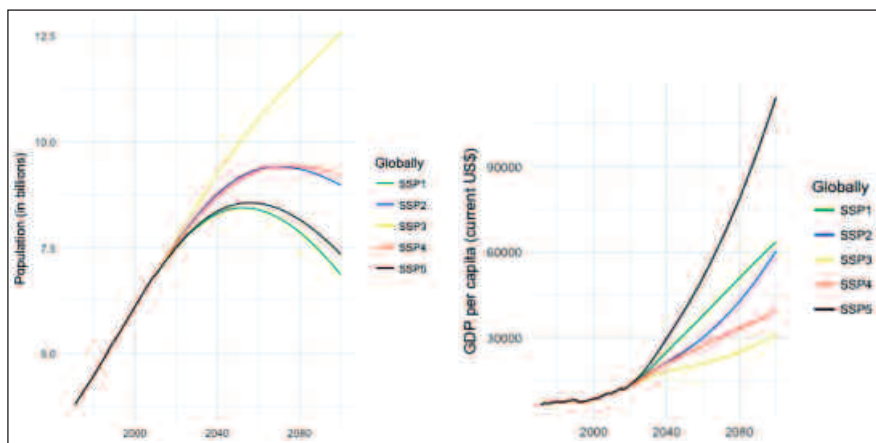
grunn til optimisme, siden forskningen indikerer at mere fred dermed vil følge.

I figur 10 har vi kvantifisert denne logikken. Vi viser her framtidig andel av alle land i verden med aktiv borgerkrig under forskjellige scenarier.⁴⁹ Først estimerer vi statistisk sannsynligheten for konflikt for hvert land for hvert år med data opp til i dag, som funksjon av forskjellige variabler. En slik statistisk modell fanger opp at faren for krig er større i store land, land med lav utdanning og lav inntekt per innbygger, og i land som har hatt andre interne konflikter i nær fortid.

Så simulerer vi hvordan framtidig konflikt vil forløpe basert på denne modellen og forskjellige framskrivninger for befolkning, utdanning og inntekt. Vi leser inn projeksjoner for befolkning for alle land fram til 2100, for utdanningsnivå og gjennomsnittsinntekt. For hvert år beregner vi sannsynligheten for at et land er i konflikt som funksjon av disse variablene samt dets konflikthistorie. Gitt denne sannsynligheten går vi videre til neste år

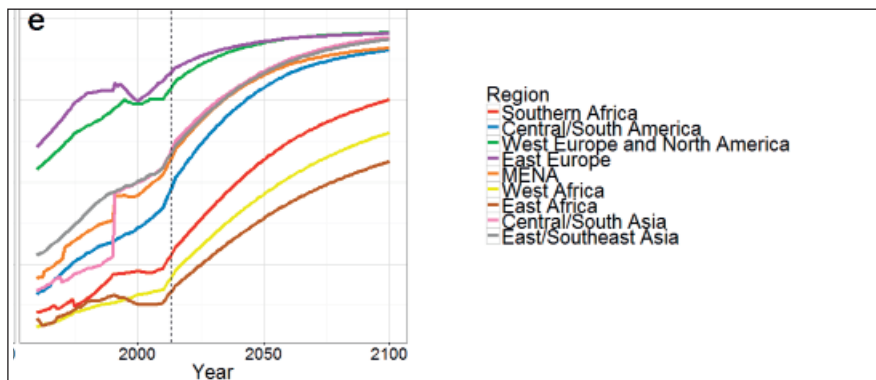
49. Scenariene, kalt 'Shared Socio-economic Pathways' er utviklet av forskersamfunnet som studerer klimaendringer (O'Neill mfl., 2013).

Figur 11: Data og projeksjoner for befolkning i milliarder (til venstre) og gjennomsnittlig BNP per innbygger (til høyre), 1970–2100

Kilder: Chateau og Dellink (2012) og Samir og Lutz (2008).

Figur 12: Data og projeksjoner for andel med fullført videregående skole, 1970–2100

Projeksjonene er basert på scenariene 'SSP 1 Sustainable development' og 'SSP 5 Conventional development'. Kilde: Hegre mfl. (2016) som igjen bygger på Lutz mfl. (2007).

med oppdatert konflikthistorie og beregner nye sannsynligheter, og så videre fram til år 2100. Vi beregner også usikkerheten rundt disse sannsynlighetene.

De røde og grønne strekene i figuren er framskrivinger av andel land i verden med intern væpnet konflikt gitt et sett moderat optimistiske antagelser om framtidige endringer, økonomisk og utdanningsmessig. De blå og lilla strekene er prediksjoner gitt mye mere pessimistiske projeksjoner. Studien dette er tatt fra, viser også at andelen av verdens befolkning som dør i krig ikke vil øke mye selv i de pessimistiske scenariene, siden jordens befolkning kommer til å øke med 50 % eller mer.

Hvilke av disse projeksjonene skal vi tro på? Det er gode grunner til å holde en knapp på den røde eller den grønne. Demografer har gode verktøy til å si en hel del om hvordan framtiden vil se ut. Vi vet en god del om hvor mange mennesker som lever i verden, hvor gamle de er, hvor mange barn de får i gjennomsnitt, hva slags utdanning de har fått opp til nå, og hvor mange av dem som dør i hver aldersgruppe. Ut fra dette kan demografene si en hel del om for eksempel jordens befolkning i framtiden.

Figur 11 viser projeksjoner for befolkning i verden for hver av de fem scenariene. I to av dem øker verdens befolkning fram til ca. 9 milliarder i 2050 og synker deretter. Mer pessimistiske projeksjoner tilsier at en høyere topp kommer senere, og den verste at toppen ikke nås i vårt århundre.

Figur 12 viser andelen av menn som har fullført videregående skole, historisk og i henhold til det grønne og røde scenariet. Dette er en mere avgjørende variabel enn befolkningsstørrelse. Disse projeksjonene er moderat optimistiske og basert på antagelser som at barn av foreldre med videregående skole også vil fullføre slik utdanning, at skoleverket vil fortsette å bli gradvis utbygget, og selvfølgelig en befolkningsutskifting av eldre uten skolegang med yngre som har tatt del i skolerevolusjonen. Legg merke til utvidelsen av skolegang i Asia og Sør-Amerika fram til 2010. Denne framskrivingen antar at en tilsvarende forbedring vil skje i Afrika over de neste femti årene. De pessimistiske scenariene som antyder at det vil bli mere krig i verden, bygger på antagelser om at andelen med utdanning ikke kommer til å øke i det hele tatt i framtiden. Det virker lite sannsynlig.

Denne figuren viser tilsvarende framskrivinger for økonomiske variable som bruttonasjonalprodukt per innbygger. Det er grunn til å tro at verden vil fortsette å bli rikere: Verdens befolkning er bedre utdannet, den teknologiske utviklingen vil fortsette, en stor andel av investeringer i veier og helsevesen som forbedrer produktiviteten, vil være nyttig i flere tiår framover. I gjennomsnitt over de siste femti årene har global gjennomsnittsinntekt per innbygger økt med 2 % i året, og det er rimelig å anta at denne

veksten vil fortsette, selv om jeg tror noen av disse framskrivningene tar litt hardt i. Det er uansett grunn til å tro at mange av de faktorene som vi tror ligger til grunn for demokratisering og fred, vil fortsette å styrke seg. Dette gir god grunn for optimisme for framtiden.

Avslutning

Jeg har presentert et ganske optimistisk bilde av framtiden. Man kan selvfølgelig tenke seg mange hendelser eller utviklinger som vil føre verden i en annen retning.

De blå og lilla scenariene i figur 10 er konstruert for å dekke framtidige forløp som tar høyde for store negative endringer. En litt omtrentlig gjenfortelling av disse scenariene antyder endringer som kan få fatale konsekvenser for slutningene jeg drar her. En slik endring er et dramatisk skifte mot en økonomisk politikk i viktige land som øker global ulikhet og fattigdom i de fattigste landene i verden i en slik grad at trendene i redusert fertilitet, økt utdanning og forbedrede levevilkår blir reversert. En annen endring er at stormaktspolitikk blir mere antagonistisk enn den har vært de siste 25 årene. Slutten på den kalde krigen førte til demokratisering i en rekke land, og til at et stort antall kriger per stedfortreder opphørte. Like viktig var det at FN fikk mulighet til å virke aktivt for å forsøke å få slutt på konflikter. Fredsbevarende operasjoner har vært mye kritisert, men bidro betydelig til at det første tiåret i dette årtusenet var et av de mest fredelige noensinne. Om verden hadde kunnet samle seg om å deeskalere konflikten i Syria i 2011, kunne det andre også ha vært et godt tiår. Klimaendringer er en annen trussel. Disse vil neppe føre til konflikter i seg selv, men kan undergrave den utviklingen og de fattigdomsreduksjoner som styrker fredelige samfunnsformer.

Prediksjonene jeg har vist her, er selvfølgelig overforenklete og skal ikke tas bokstavelig. Men de bygger på to premisser som jeg tror fullt og fast på. Det første er at det blir mindre krig når samfunn blir mere demokratiske, mindre fattige, bedre utdannede, og knytter mennesker tettere til hverandre. Det andre er at verden har, og vil fortsette å bli, mindre fattig, bedre utdannet, mere sammenknyttet, og mere demokratisk – jeg tror at SSP 1, 2 og 5 ovenfor er mere sannsynlige enn de pessimistiske SSP 3 og 4. Om dere kan gå med på at disse to premissene holder, kan vi tro på at trendene jeg viste til å begynne med har rot i noe fundamentalt.

De positive trendene i fred, helse og velstand skyldes dessuten gode beslutninger av et flertall aktører over hele verden. Vi må ikke ignorere de kon-

fliktene som fortsatt raser, men heller ikke glemme at langsiktig, tålmodig arbeide med å fremme handel, redusere fattigdom, styrke utdanning og fremme menneskerettigheter har store positive gevinster på lang sikt. Om verden fortsetter å produsere like gode utfall som de siste 50 årene, kan vi unngå de dystopiske scenariene SSP 3 og 4. I tillegg til det 'uimotståelige forbund' Nansen arbeidet for, vil dette fortsatte arbeidet og endringene de fører med seg, kunne 'drepe krigsånden som henger over nasjonene som en levning fra barbariet. Det tror jeg er betydelig mere enn blåøyd optimisme, men har et sterkt element av realpolitikk over seg.

Referanser

- Boix, Carles (2003). *Democracy and Redistribution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2008). "Economic Roots of Civil Wars and Revolutions in the Contemporary World". I: *World Politics* 60, s. 390–437.
- (2011). "Democracy, Development, and the International System". I: *American Political Science Review* 105:4, s. 809–828.
- Cederman, Lars-Erik (2001). "Back to Kant: Reinterpreting the Democratic Peace as a Macrohistorical Learning Process". I: *American Political Science Review* 93:4, s. 791–808.
- (2003). "Modeling the Size of Wars: From Billiard Balls to Sandpiles". I: *American Political Science Review* 97:1, s. 135–150.
- Cederman, Lars-Erik, Simon Hug og Lutz F. Krebs (2010). "Democratization and civil war: Empirical evidence". I: *Journal of Peace Research* 47:4, s. 377–394.
- Chateau, Jean og Rob Dellink (2012). "Long-term economic growth and environmental pressure: Reference scenarios for future global projections". I: *OECD Working Paper*.
- Chenoweth, Erica og Maria J. Stephan (2011). *Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict*. New York: Columbia University Press.
- Clauset, Aaron (2017). The enduring threat of a large interstate war. OEF Research Discussion Paper.
- Collier, Paul, Lani Elliot, Håvard Hegre, Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol og Nicholas Sambanis (2003). *Breaking the Conflict Trap. Civil War and Development Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Coppedge, Michael mfl. (2016). V-Dem Country-Year Dataset v6.1. url: <https://www.v-dem.net/en/data/data-version-6-1/>.

- Dahl, Robert A. (1971). *Polyarchy: Political Participation and Opposition*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Eck, Kristine, Bethany Lacina og Magnus Öberg (2006). "Civil Conflict in the Contemporary World". I: *Resources, Governance Structures, and Civil War*. Red. av Magnus Öberg og Kaare Strøm. London: Routledge, forthcoming.
- Galtung, Johan (1971). "A Structural Theory of Imperialism". I: *Journal of Peace Research* 8:2, s. 81–117.
- Gartzke, Erik (2007). "The Capitalist Peace". I: *American Journal of Political Science* 51:1, s. 166–191.
- Gat, Azar (2006). *War in Human Civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- Gates, Scott, Håvard Hegre, Mark P. Jones og Håvard Strand (2006). "Institutional Inconsistency and Political Instability: Polity Duration, 1800–2000". I: *American Journal of Political Science* 50:4, s. 893–908.
- Gates, Scott, Håvard Hegre, Håvard Mogleiv Nygard og Håvard Strand (2012). "Development Consequences of Armed Conflict". I: *World Development* 40:9, s. 1713–1722.
- Ghobarah, Hazem Adam, Paul K. Huth og Bruce M. Russett (2003). "Civil Wars Kill and Maim People – Long after the Shooting Stops". I: *American Political Science Review* 97:2, s. 189–202.
- Gleditsch, Kristian S. og Michael D. Ward (1999). "A Revised List of Independent States since the Congress of Vienna". I: *International Interactions* 25:4, s. 393–413.
- Gleditsch, Nils Petter (1992). "Focus On: Democracy and Peace". I: *Journal of Peace Research* 29:4, s. 369–376.
- (1998). "Mot en demokratisk og fredelig verden?" I: *P2-akademiet, Bok N*. Oslo: NRK Fakta, s. 76–87.
- (2008). "The liberal moment fifteen years on". I: *International Studies Quarterly* 52:4, s. 691–712.
- (2016). *Mot en mer fredelig verden?* Oslo: Pax.
- Gleditsch, Nils Petter og Håvard Hegre (1997). "Peace and Democracy: Three Levels of Analysis". I: *Journal of Conflict Resolution* 41:2, s. 283–310.
- (2004). "En globalisert verden – Økt kaos eller varig fred?" I: *Åpen verden: Et forsvar for globalisering*. Red. av Jan Arild Snoen. Bd. A Globalized World – Increased Chaos or Lasting Peace? Oslo: Civita, s. 251–263.
- Gleditsch, Nils Petter, Peter Wallensteen, Mikael Eriksson, Margareta

- Sollenberg og Håvard Strand (2002). "Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset". I: *Journal of Peace Research* 39:5, s. 615–637.
- Goldstone, Jack A. mfl. (2010). "A Global Model for Forecasting Political Instability". I: *American Journal of Political Science* 54:1, s. 190–208.
- Gurr, Ted Robert (1974). "Persistence and Change in Political Systems, 1800–1971". I: *American Political Science Review* 68:4, s. 1482–1504.
- Hegge, Per Egil (2011). "Nansen og Quisling". I: *Fridtjof Nansen Minneforelesninger. Et utvalg i anledning 150-årsjubileet for Nansens fødsel*. Red. av Geir Hestmark. Det Norske Videnskaps-Akademi/Novus forlag, s. 270–282.
- Hegre, Håvard (2000). "Development and the Liberal Peace: What does it Take to Be a Trading State?" I: *Journal of Peace Research* 37:1, s. 5–30.
- (2014). "Democracy and armed conflict". I: *Journal of Peace Research* 51.2, s. 159–172.
- Hegre, Håvard, Håvard Mogleiv Nygård og Lisa Hultman (2019). "Evaluating the effectiveness of UN peacekeeping operations". *Journal of Politics*, under trykking.
- Hegre, Håvard, Tanja Ellingsen, Scott Gates og Nils Petter Gleditsch (2001). "Toward a Democratic Civil Peace? Democracy, Political Change, and Civil War, 1816–1992". I: *American Political Science Review* 95:1, s. 33–48.
- Hegre, Håvard, Halvard Buhaug, Katherine V. Calvin, Jonas Nordkvelle, Stephanie T. Waldhoff og Elisabeth Gilmore (2016). "Forecasting civil conflict along the shared socioeconomic pathways". I: *Environmental Research Letters* 11:5, s. 054002. doi: 10.188/1748-9326/11/5/054002.
- Hegre, Håvard, Idunn Kristiansen, Håvard Mogleiv Nygård og Gudlaug Olafsdottir (2017). *The Future of Violent Politics*. Typescript.
- Hibbs, Douglas A. (1973). *Mass Political Violence. A Cross-National Causal Analysis*. New York: Wiley.
- Hultman, Lisa, Jacob Kathman og Megan Shannon (2013). "United Nations Peacekeeping and Civilian Protection in Civil War". I: *American Journal of Political Science* 57:4, s. 875–891.
- (2014). "Beyond Keeping Peace: United Nations Effectiveness in the Midst of Fighting". I: *American Political Science Review* 108:4, s. 737–753.
- Iqbal, Zaryab (2010). *War and the Health of Nations*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kant, Immanuel (1795/1991). "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch". I: *Kant: Political Writings*. Red. av Hans Reiss. Cambridge: Cambridge University Press, s. 93–130.

- Keeley, Lawrence H. (1996). *War Before Civilization. The Myth of the Peaceful Savage*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Lacina, Bethany og Nils Petter Gleditsch (2005). "Monitoring trends in global combat: A new dataset of battle deaths". I: *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie* 21:2–3, s. 145–166.
- Lange, Halvard (2011). "Nestekjærlighet er realpolitikk – Fridtjof Nansen og internasjonell solidaritet i handling". I: *Fridtjof Nansen Minneforelesninger. Et utvalg i anledning 150-årsjubileet for Nansens fødsel*. Red. av Geir Hestmark. Det Norske Videnskaps-Akademi/Novus forlag, s. 235–250.
- Lipset, Seymour Martin (1959). "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy". I: *American Political Science Review* 53:1, s. 69–105.
- Lutz, Wolfgang, Anne Goujon, K.C. Samir og Warren Sanderson (2007). "Reconstruction of Population by Age, Sex and Level of Educational Attainment for 120 Countries 1970–2000". I: *Vienna Yearbook of Population Research* 5, s. 193–235.
- Maoz, Zeev og Bruce M. Russett (1993). "Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946–1986". I: *American Political Science Review* 87:3, s. 624–638.
- Melander, Erik, Therése Pettersson og Lotta Themnér (2016). "Organized violence, 1989–2015". I: *Journal of Peace Research* 53:5, s. 727–742.
- Mitchell, Sara McLaughlin og Brandon Prins (1999). "Beyond Territorial Contiguity: Issues at Stake in Democratic Militarized Interstate Disputes". I: *International Studies Quarterly* 43:1, s. 169–183.
- Mousseau, Michael (2000). "Market Prosperity, Democratic Consolidation, and Democratic Peace". I: *Journal of Conflict Resolution* 44:4, s. 472–507.
- Muller, Edward N. og Erich Weede (1990). "Cross-National Variations in Political Violence: A Rational Action Approach". I: *Journal of Conflict Resolution* 34:4, s. 624–651.
- North, Douglass C., John Joseph Wallis og Barry R. Weingast (2009). *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oneal, John R. og Bruce M. Russett (1997). "The Classical Liberals Were Right: Democracy, Interdependence, and Conflict, 1950–85". I: *International Studies Quarterly* 41:2, s. 267–294.
- O'Neill, Brian mfl. (2013). "A new scenario framework for climate change research: the concept of shared socioeconomic pathways". I: *Climatic*

- Change*. doi: 10.1007/s10584-013-0905-2.
- Pinker, Steven (2011). *The Better Angels of Our Nature. Why Violence has Declined*. New York, NY: Viking.
- Powell, Jonathan M. og Clayton L. Thyne (2011). "Global Instances of Coups from 1950 – Present: A New Dataset". I: *Journal of Peace Research* 48:2, s. 249–259.
- Przeworski, Adam, Michael E. Alvarez, Jose Antonio Cheibub og Fernando Limongi (2000). *Democracy and Development. Political Institutions and Well-Being in the World, 1950–1990*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richardson, Lewis F. (1960). *Statistics of Deadly Quarrels*. Pittsburgh, PA: Boxwood.
- Rolseth, Amund (2011). "Violence against civilians 1900–1987: A four-part analysis using a new dataset to test the relationship between the severity of democide and type of government". Masteroppg. NTNU.
- Rosecrance, Richard (1986). *The Rise of the Trading State. Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books.
- Rummel, Rudolph J. (1994). *Death By Government: Genocide and Mass Murder in the Twentieth Century*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Russett, Bruce og John Oneal (2001). *Triangulating peace: Democracy, interdependence, and international organizations*. London, New York: W.W. Norton.
- Russett, Bruce M. (1993). *Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-Cold War World*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Samir K.C.; Bilal Barakat, Vegard Skirbekk og Wolfgang Lutz (2008). Projection of Populations by Age, Sex and Level of Educational Attainment for 120 Countries for 2005–2050. IIASA IR-08-xx. Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Schneider, Gerald og Nils Petter Gleditsch (2010). "The capitalist peace: The origins and prospects of a liberal idea". I: *International Interactions* 36, s. 107–114.
- Singer, David. J. (1973). "The Peace Researcher and Foreign Policy Prediction". I: *The Papers of the Peace Science Society (International)* 21, s. 1–13.
- Small, Melvin og J. David Singer (1982). *Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816–1980*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Tønnesson, Stein (2017). *Explaining the East Asian Peace*. Copenhagen: NIAS Press.
- Urdal, Henrik (2006). "A Clash of Generations? Youth Bulges and Political

- Violence". I: *International Studies Quarterly* 50:3, s. 607–630.
- V-Dem institute (2016). *Democracy at Dusk? V-Dem Annual Report 2017*.
- Vasquez, John A. (1995). "Why Do Neighbors Fight? Proximity, Interaction, or Territoriality". I: *Journal of Peace Research* 32:3, s. 277–293.
- Vreeland, James Raymond (2008). "The Effect of Political Regime on Civil War: Unpacking Anocracy". I: *Journal of Conflict Resolution* 52:3, s. 401–425.
- Weede, Erich (1984). "Democracy and War Involvement". I: *Journal of Conflict Resolution* 28:4, s. 649–664.
- World Bank (2016). *World Development Indicators 2016*. Washington, DC: The World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/products/wdi>.
- Wright, Q. (1965/1942). *A study of war. 2. utg. with a commentary on war since 1942*. Chicago, IL: University of Chicago Press.